

Mešlar Francek in njegov brat Peterček.

Fr. Pravda — Jožef Gruden.

IX.

rav v tisti vasi kakor Konopaskovi je živel star vojak Bojan. Bil vam je to vrl mož in dober prijatelj rajnega Konopaska. Znal je nemško, bil je sosedom za tolmača, kadar so prihajali nemški kupci k njim po žito, ribe in platno. Ako je dobil kdo v vasi nemško pismo, so tudi klicali Bojana.

Delalo mu je to seveda velike težave, preden je prebral zlog za zlogom, vrsto za vrsto, stran za stranjo. Pa vendar je vselej našel zmisel in prav pojasnil vsebino.

Bojan je bil sicer le bajtar. Imel je kosček polja in redil samo eno kravo. Vendar je bil v čisljih, a ne samo zaradi nemščine, ampak tudi zavoljo svoje obile izkušenosti po svetu, ki si jo je pridobil živeč po tujih deželah.

Vse ga je rado poslušalo. Ob nedeljah se je shajalo pri njem staro in mlado. Pa jim je pripovedoval, kar je kje videl, in kako ljudje tupatam žive.

Tudi Konopaskova fantiča sta poznala starega vojaka Bojana. Rekla sta mu »stric«, dasi jima ni bil stric. Častila sta ga s tem imenom zavoljo njegovega prijateljstva do njiju rajnega očeta.

Francek je jako rad imel strica Bojana, in ob nedeljah je bil tudi pri njem, ko je pripovedoval o različnih dogodkih. Včasih mu je mati tudi med tednom dovolila k njemu. Vzel je tedaj s seboj delo, pletel je in rezal v njegovih hiši in se pogovarjal z njim. Starcu je bila vseč dečkova marljivost. Prizadeval si je, da bi ga poučil in seznanjal samo s takimi rečmi, ki so mu bile v prid.

Nekoč je pa prišel Francek k dragemu prijatelju jako pobit, sedel na klop, pa molčal.

Bojan je zapazil, da ima Francek nekaj na srcu, pa ga je vprašal: »I, kaj pa tako premišljaš, Francek?« Francek je odgovoril: »Rad bi vas nekaj prosil!«

»No, kaj pa takega?« je vprašal stric

»Jaz bi se rad učil nemškega jezika! Ali boste tako dobri in me učili?«

»Hočeš biti Nmec?« se je zasmel vojak.

»Te ga pač ne,« je zatrdil deček, »jaz sem in ostanem Čeh. Ali nemško razumeti je potrebno. Vidite, kako je vam to koristilo!«

»Če se ne motim, imaš ti pri tem še druge namene?«

»Seveda, čemu bi tajil pred vami. Vi me v tem ne boste ovirali.«

»Kdo vé, če ne,« mu zapreti v šali Bojan. »Če nemaravaš kaj nevarnega, ne boš našel v meni pomočnika, ampak nasprotnika. Govori torej, in povej, kaj nameravaš.«

»Pojdem drugo leto z materjo v Toplice. Upanje imam, da bodo tam ozdraveli. Gospod doktor iz mesta in še en doktor sta tako rekla. A v Toplicah so Nemci. Mati ne znajo nemški. Da naju bodo ljudje razumeli, če ne bi bilo nobenega Čeha blizu, se bom jaz naučil nemški.«

»To je pa lepo od tebe,« ga je pohvalil vojak, ali menil je: »Mati ne bodo v Toplicah potrebovali toliko nemščine kakor denarja.«

»Ljubi stric,« se je pohvalil Francek, »to sem že preračunal. Za denar se bom pa pobrigal letos pozimi.«

»Kaj zlomka,« se je pošalil stric, »kako si boš pa pomagal do denarja? Pa ti menda vendar ne bodo z neba padali mesto snega bankovci?«

»Vi mi ne verjamete,« dé veselo Francek. »Jaz govorim resnico. Pozimi bom pridno delal. Nič ne bom zapravil. Kar bom prihranil, bom dal materi, da se bodo zdravili v Toplicah.«

»Kako pa prideš tja?«

»Lahko. Voz imava. Peterček bo takrat že močnejši. Peljala jih bova, kakor jih voziva v cerkev.«

»Do cerkve je pol ure,« mu je pripomnil Bojan, »a do Toplic je skoraj trideset milj. Take poti vidva ne bosta zdržala.«

»Bova jo, bova, stric! Tudi to sem že preudaril. Napotiva se zgodaj spomladi. Vsak dan bova prehodila blizu dve milj. Če naju ne bo nič zadržalo, bova v dveh tednih tam.«

»Bog vama daj moči,« jima je srčno zaželel vojak. Naredil je Frančku na čelo križ ter mu obljubil, da ga bo učil nemščine.

Bojan si je mislil, da Francek nemara vendar ne bo izpeljal, kar se je namenil. Različne zapreke bodo: težko si bo zaslužil, česar potrebuje; mati mu ne bo dovolila; če bi pa dovolila, se bosta vrnila čez en dan ali dva s popotovanja. In mogoče je, da bo svojo nakano sam opustil. Zima je dolga. Preden bo prišla pomlad, bo Francek spoznal ovire in se prepričal, da jim ni kos.

Dobra in krepka volja dečkova je vojaka veselila. Nemščina mu v življenju res lahko koristi. Naj se je torej uči. In začel ga je res učiti.

Najprej mu je nemški imenoval predmete v sobi. Preložil mu je besede: miza, stol, postelj, vrč, steklenica, okno, duri in vse drugo, kar je videl. Potem sta se izprehajala po dvorišču in pod milim nebom in sta se vedno pogovarjala nemški.

Te ga pa Francek nikakor ni imel za igračo. Učil se je, najsi je hodil, stal ali sedel. Ponavljal je in ponavljal nemške besede. V mislih so mu bile še v postelji. Sanjalo se mu je o njih in jih je na glas izgovarjal celo v spanju.

Peterček pa ga ni slišal, seve. Spal je, da bi lahko streljali s topovi zraven njega, pa ga ne bi zbudili. A mati je prisluškovala, kadar je Francek ponoči govoril nemški. Smeh jo je silil; vendar je bila vesela, da je za vsako učenje tako pripraven, vztrajen in marljiv pa pri slehernem delu.

Da se zavoljo nje trapi z nemščino, Konopaskovka tedaj še ni vedela. Stric vojak ji ni tega povedal, da bi ji ne delal nepotrebnih skrbi. A Fran-

cek je materi mislil svoje skrivnosti razodeti šele tedaj, ko odpravi vse zadržke in bo pot v Toplice zagotovljena.

Da nalaga denar, ni Francek materi nič prikrival in gospodarju je celo priznal, zakaj to dela.

Dejal je: »Rad bi prihranil nekaj denarja, da bi mogel mater ozdraviti. Doktorja sta rekla, da bi se to posrečilo v Toplicah.«

To novico je Nevažil jako rad slišal in je skrbel, da bi pomnožil Franckove dohodke. Tudi on je hotel Konopaskovki pripomoči v Toplice in štel si je v dolžnost, pomagati ji k zdravju, katero si je izpodkopala po njegovi krivdi. Da bi Konopaskovi imeli kaj jesti in jim ne bi bilo treba kupovati, jim je dal rži in nekaj mernikov krompirja in jim dovolil, kuriti z njegovimi drvni.

Gospod doktor Hvatal je tudi še podpiral ubogo družino. Pošiljal je otrokoma obleko in kadar ni sam imel nič starega, je prosil pri znancih.

Francek mu je povedal, da se uči nemščine. Doktor je takoj uganil vzrok; zato mu je preskrbel knjig, ki so mu učenje jako lajšale.

Da bi dečka svojo robo lahko in dobro prodajala, jima je dobil kupcev. Eden si je dal izrezati igrače za otroke, drugi je potreboval košaro, tretji si je naročil kletko za ptiče.

Poleg tega je nameraval gospod doktor Hvatal napraviti zanje zbirko v mestu, preden bodo šli v Toplice, ker je vedel, da bo vsak, ki dobra dečka pczna, rad kaj prispeval.

Nevažil jima je pa vedno znašal les, jima sam otesaval krepelca za škrapete in coklje, in otroci so mu pri delu radovoljno pomagali.

Ko se je bližala pomlad, sta imela dečka Konopaska prihranjenih že osem goldinarjev, pa še nekaj blaga.

Ker bi bila rada to razpečala, sta se namenila z robo na sejm v štiri ure od Detina oddaljeno mesto.

Do sejma je bilo še nekaj tednov in zaradi tega sta porabila čas in pridno delala.

Sam stric vojak je marsikaj naredil, da bi bila njiju zaloga večja. Bil jima je na roko, brigal se je za nju kakor oče, in ko je doktor izročil, kar je bil za na pot v Toplice za nju nabral, to je celih devet goldinarjev, je verjel, da res pojmeta.

Sejm se je približal. Poln voz sta imela dečka, ko sta odhajala. Vsi znanci so jima voščili, da bi dobro opravila. In res jima ni manjkalo božjega blagoslova.

X.

»Kaj meniš, Peterček, koliko bova iztržila?« je vprašal Francek brata, ko sta stopala v mesto.

»Jaz nisem še računil,« je dejal Peterček. »Toliko imava, da se morda niti izračunati ne dá.«

»Ta bi bila lepa,« se je smejal Francek. »Vse se da izračunati. Ampak ti nimaš rad dolgih računov!«

»O, jaz rad številim,« se je izgovarjal Peterček, »samo to me jezi, da se vedno zmotim.«

»No pazi,« ga je opomnil brat, »pa pojde. Koliko imava metlic?«

Peterček je dejal: »Deset.«

»Če bova dobila zanje po 5 krajcarjev, ali bova dosti iztržila?«

Peterček se je posmejal, rekoč: »To je pa lahko; 5 krat 10 je 50, in 50 krajcarjev je pol goldinarja.*

»Prav,« je nadaljeval Francek. Potem imava šest kletk; ako nam dajo zanje po 25 krajcarjev, koliko nam bodo vrgle?«

»6 krat 25 je 150,« se je odrezal Peterček.

»Kaj 150?« je vprašal Francek.

»I, krajcarjev.«

»Koliko je to?«

»En goldinar pa pol goldinarja.«

»Skupaj?«

»Pol goldinarja pa še pol goldinarja je en goldinar, a en goldinar pa še en goldinar sta pa dva goldinarja.«

»Še nič se nisi zmotil,« je pohvalil Francek Peterčka. »Zdaj pa naprej. Vseh igrač imava na vozu 2 tucata. Ne bom jih cenil visoko; 3 krajcarje za eno nam bodo dali brez odbijanja. Koliko bo prišlo na tucat?«

Peterček je menil, da 3 goldinarje 60 krajcarjev. Na vprašanje, kako je to izračunal, je odgovoril, da ima tucat 60 kosov, dva tucata pa 120, a ker so igrače po 3 krajcarje, potem znaša 120 kosov 3 goldinarje 60 krajcarjev.

»Napak, Peterček,« se je zahudoval modri brat, »kdo ti je pa povedal, da ima tucat 60 kosov?«

Peterčka je oblila rdečica; spomnil se je, da ima tucat samo 12 kosov in dva tucata 24 kosov, pa je brž popravil, kar je bil povedal narobe, češ: »Za dva tucata bova dobila 72 krajcarjev.«

»Koliko imava že vsega skupaj?«

»2 goldinarja pa 72 krajcarjev,« je odgovoril Peterček.

»Tri košarice,« je ugibal Francek, »bova prodala po 2 dvajsetici. Koliko je, to?«

Peterček je dolgo razmišljal, preden je povedal: »En goldinar pa ena dvajsetica, ali 1 goldinar 20 krajcarjev.«

»Skupaj!«

Ta naloga je bila pa za Peterčka pretežka; 2 goldinarja 72 krajcarjev in 1 goldinar 20 krajcarjev mu je dajalo zdaj več, zdaj manj. Še voz ni bil tako težak kakor ta račun. Naposled je zadel, da je to skupaj 3 goldinarje 92 krajcarjev.

»Zdaj izračunajva škrpete in coklje obenem,« je predlagal Francek, »da si prihraniva delo.«

* Za onega časa se je še po stari navadi računilo. Goldinar je imel 60 krajcarjev, in 3 krajcarji so bili en groš. Mi smo to preveli na novejši običaj.

Peterček je zopet svetoval, da bi si delo prihranila najbolj, če bi te račune povsem opustila.

Hotel je biti jako moder, pa je dejal: »Za to nama ne bodo ljudje ničesar dali, da sva se pri tem potila.«

Ali Francek ni sprejel njegovega nasveta, češ: »Dober trgovec mora vedeti, koliko je vredno njegovo blago in koliko bo utrzil. Le zberí se še, Peterček, bova takoj pri kraju.«

Dejal je: »Cokelj imava 5 parov in škrpetov tudi 5 parov. Za par računam po tri desetice in dva krajcarja. Ali bova dobila mnogo za vse?«

»5 parov in še 5 parov je 10 parov,« je odgovoril Peterček, »in 10 parov po 3 desetice, to je 30 desetic in 30 desetic je 3 goldinarje.«

»Prav, Peterček,« se je smejal Francek, »ali kje si pa pustil tista 2 krajcarja?«

Peterček je odgovoril, da jih je mislil šele prišteti, in da pride za 10 parov po 2 krajcarja 20 krajcarjev več, torej 3 goldinarje 20 krajcarjev.

»Skupaj?«

Ta »skupaj« je Peterčka najbolj jezil. Pa tudi zdaj si ni s tem mnogo belil glave. Da 3 goldinarje in še 3 goldinarje tvori 6 goldinarjev, je izračunal brez težave. Slabše mu je pa šlo s krajcarji. Imel jih je 92 in 20 in preden je izračunal, da mu daje 92 in 20 krajcarjev 1 goldinar 12 krajcarjev, in da znaša vse skupaj 7 goldinarjev 12 krajcarjev, se je pošteno spotil.

»Samo da jih že poneseva domov, teh 7 goldinarjev,« si je želel Francek, »12 krajcarjev semalitja, te bova komu popustila.«

Peterček je pa želel, da bi teh 12 krajcarjev ne popustila, češ: če bi jih morala popustiti, bi bilo bolje, kupiti si za nje kaj na trgu.

»Ne vem, kaj bi kupovala,« ga je tolažil Francek, »hrano peljeva s seboj, a za sladčice je škoda denarja.«

»A Francek, ti si pozabil, da bova morala prenočevati v gostilni,« ga je opozoril Peterček. »Saj so mati sami rekli in stric tudi, da morava v gostilni kaj zajesti ali kaj piti, da naju bodo tam trpeli.«

»Seveda,« mu je pritegnil Francek, »jaz nisem mislil na to. Dvakrat bova prenočevala, nocoj pa jutri. Izpila bova skupaj vsakokrat kozarec piva in to stane 3 krajcarje. Kruha bo snedel vsak za 3 krajcarje. Dragi Peterček, to nama bo sušilo mošnjček. Če to seštejeva, koliko bo vsega skupaj?«

Peterček je zopet slišal to pusto besedo »skupaj«.

Pa ni odgovoril, ampak je pokazal na prste in povedal, da ju bo stala gostilna 30 krajcarjev.

»30 krajcarjev nama bo torej primanjkovalo do onih 7 goldinarjev 12 krajcarjev,« je potožil Francek. »A upam, da bova več utrzila. Računil sem vse po najnižji ceni.«

»Ali joj, če bova pa manj utrzila ali če nama bo blago ostalo!«

Med takimi pogovori sta se dečka približevala gostilnici, stoječi ob cesti. Poldne je bilo. Lačna sta bila in hotela sta se nekoliko oddehniti.

Zunaj sta videla velike in majhne vozove, in v gostilnici so sedeli ljudje različnega obrta in poklica.

Francek in Peterček sta ostala na dvorišču, ker sta se bala troškov. Zauživala sta svoj kruh pa gledala skozi vrata in okna v sobo in kuhinjo.

Peterček je imel bistro oko in je kmalu iztuhtal, kaj imajo v kuhinji v ponvi in v sobi na krožnikih.

Dejal je: »Francek, vidiš jetrnice in pečenko? Zdi se mi, da je svinjska.«

Francek si ni hotel delati skomin, pa je odgovoril: »Jaz ne gledam tja.«

»Gledanje nič ne stane,« je menil Peterček. »Lej no, zdaj je gostilničarka odrezala tak kos, da bi ga imela oba zadosti, pa še za mater bi ostalo. Meče na krožnik zelje in beli, da se kar blešči.«

Francek se ni mogel zdržati in je tudi pogledal v kuhinjo. Ni pa povedal, kaj si je mislil, ampak mirno je brusil zobe ob svoji suhi skorji.

Peterček ni imel miru, pa je vprašal: »Koliko se neki plača za takšno porcijo?«

»Jaz ne vem,« se mu je odrezal Francek, »če bi jo rad, pa krčmarico vprašaj.«

»Jaz je nočem kupiti,« je žalostno vzdihnil Peterček, »saj nimam denarja; ali rad bi vedel, po čem je.«

»I, beži no,« se je razjezil brat, »jej, kar imaš, pa se ne oziraj po tem, česar ne moreš imeti.«

Peterček si je želel, da bi se le enkrat v življenju najedel do sitega te pečenke ali pa tistih jetrnih, ki jih je krčmarica ravno zdaj vzela iz pečnice.

Francek je bil tiho, pa je vendar z očesom švignil po tistih jetrnih klobasah. In nič ni branil Peterčku približati se k oknu in si ogledati goste.

»Oh, ti ljudje se imajo dobro,« je zatarnal Peterček, »vsak ima pred seboj pivo v steklenici, pa meso na krožniku. O, da sem na njih mestul«

»Morda bi se opekeli,« ga je zopet pokaral brat. »Mnogi med njimi se ima doma nemara slabše nego midva. Danes si privošči, dasi bi moral misliti na jutrišnji dan. Noče si pritrpati, zapravlja, kar potrebuje za druge reči, izbira in potem mu več ne diši krompir.«

Za te modre besede se Peterček ni dosti zmenil. Držal je v roki svoj krajec kruha in gledal, kako eden zauživa jetrno klobaso, drugi pečenko, pa cmokal je, kakor bi se tudi sam mastil s klobaso in pečenko.

Ta čas je prihitela krčmarica na dvorišče in klicala deklo, da naj ji prinese vode iz vodnjaka.

A dékle ni bilo nikjer, in krčmarica se je jezila, da potrebuje vode, pa da nima nikogar, ki bi ji postregel.

Francek je ni slišal, pač pa Peterček, ki je dobro razumel, kaj bi rada. Zmeraj je ljudem rad postregel, ali topot je bil pa še posebno uren; priskočil je in vprašal: »Gospa, nič ne skrbite, jaz vam prinesem vode!«

Gospa mu je dala pisker, in on je stekel k vodnjaku, nalil zvrhoma in težko nesoč toliko težo se je vrnil v kuhinjo.

Malo se je moral pomuditi, ker je tam tako lepo dišalo in je upal, da se bo vsaj s tem malo nasitil.

Krčmarica ga ni podila strani; vprašala ga je, odkod je in kam gre, in on ji je vse natančno povedal.

Peterček se je celo osmelil, vprašati jo to in ono, kar spada v njeno gospodinjstvo.

Rekel je: »Kajne, gospa, da takšen kos pečenke stane 10 krajcarjev?«

»Ti si pa poceni,« mu je odgovorila, »za desetico ti ne dam niti polovice; porcijo dajem po 25 krajcarjev.«

»Kaj pa ta omaka?«

»Za to nočem nič. To dajemo zastonj.«

Peterček je napel ušesa, si odkašljaj, da bi mu glas ne preskočil, pa jako tenko je zapiskal: »Če dajete to omako zastonj, ali bi smel svoj kruhek pomakati vanjo? Jaz vam pojdem še po vode, če bo treba!«

Krčmarica se je nasmehnila, rekoč: »Ne potrebujem več vode, a za to, da si jo prinesel, pojdi pa pomakaj.«

Peterček je bil, ko bi trenil, s krajcem v ponvi, pa ga je v masti obrnil nekolikokrat sempatja.

Nato ni več zijal prodajal v kuhinji, ampak zahvalil se je, pa odhitel na dvorišče k Francku.

Francek je že povpraševal po njem, ker je menil, da nemara prosjači; zato se je začel z njim prepirati, češ: »Nesramež, zakaj si pa tako vsiljiv in tiščiš v ljudi, ne iz lakote, temveč iz sladkosnedenosti.«

Peterček se je branil, da si je omako zaslužil, in je povedal, kako je prišel do nje.

Francek mu je pa vendar za zlo štel, da je ostal v kuhinji in da je sam želel povračila za postrežbo. In ko mu je Peterček ponudil polovico mastnega krajca, ga Francek ni maral, ampak mu je rekel, naj ga sam sne, ko je ves mrtev nanj. Pa zatrijeval mu je, da sam ne hlepi po takih rečeh.

Peterčkova sreča pa ni trajala dolgo. Krčmarica je bila namreč omako silno osolila, da bi bili gostje žejni in bi izpili več piva. Tudi Peterčku je zdaj zadišalo pivo. Začelo ga je peči v grlu. Žeje ni mogel več prenašati: povsod se je ustavil in pil, tudi iz potoka ali luže.

Pa vse zastonj: žeje si ni ugasil, spremila ga je do samega mesta in nadlegovala ga je še zvečer in ponoči.

Drago je plačal svojo poželjivost; odločil se je: kadar pojde zopet mimo gostilnice, ne pogleda ne pečenke ne klobas jetrnice in se ne dotakne omake, če bi mu je dali magari polno ponev.

